

ความเชื่อและพิธีกรรมลิมนต์ในจังหวัดสงขลา

นันทิยา ชูดำ

Belief and Limont Ritual in Songkhla Province

Nantiya Choodam

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

999 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University

999 Phuttamonthon 4 Road, Salaya, Nakhon Pathom 73170

Corresponding author. E-mail address: Nidnoi_3@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและรูปแบบหรือกระบวนการของพิธีกรรมลิมนต์ในจังหวัดสงขลาที่ยังคงมีการประกอบพิธีกรรมอยู่อย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดในเรื่องภูมิปัญญามาใช้ทำความเข้าใจความเชื่อและพิธีกรรมลิมนต์ เพราะพิธีกรรมลิมนต์เป็นผลของบริบททางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนพื้นฐานรากเหง้าของคนภาคใต้ และประยุกต์ใช้แนวคิดของเดอริคไคม์ในการศึกษาพิธีกรรมด้วยการจำแนกแยกแยะระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (The Sacred) กับสิ่งสาธารณะ (The Profane) และแนวคิดของวิกเตอร์ เทอร์เนอร์ในการเปลี่ยนผ่านสถานภาพ (Rite de passage) ในพิธีกรรมลิมนต์ การออกแบบวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมผ่านการวิเคราะห์ตีความเพื่ออธิบายความเชื่อและพิธีกรรมลิมนต์จากมุมมองของเจ้าของวัฒนธรรมตามสภาพความเป็นจริง

ผลการศึกษา พบว่า ในพื้นที่อำเภอนาหม่อม และอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่สนาม ยังคงมีการประกอบพิธีกรรมลิมนต์อยู่อย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลจากความเชื่อพื้นบ้านที่มีอยู่มากมาย ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ เครื่องรางของขลัง และเวทมนต์คาถา นายมนต์และนางทรง บทร้องหรือบทบูชา และดนตรีพื้นบ้าน การเข้าทรง หลอมรวมเป็นระบบความเชื่อของลูกหลานที่มีต่อบรรพบุรุษ สะท้อนให้เห็นว่า คนภาคใต้ให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ การนับถือผู้อาวุโส และจิตสำนึกร่วมของสังคม

ในด้านรูปแบบหรือกระบวนการของพิธีกรรมลิมนต์ พบว่า มีความซับซ้อน ความละเอียดอ่อน รวมทั้งสอดคล้องกับระบบความเชื่อของแต่ละพื้นที่ ดังปรากฏในรูปแบบตั้งแต่การจัดหาวันเวลา การรับขันหมากเพื่อบอกกล่าวการจัดงาน การจัดเตรียมงาน การประกอบพิธี ขั้นตอนพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ พบว่า มีการจำแนกแยกแยะพื้นที่ออกเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สาธารณะ และแสดงให้เห็นพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่ทั้งสอง เช่น การเปลี่ยนผ่านของนางทรงจากคนปกติไปสู่ร่างทรง และจากร่างทรงกลับมาสู่สถานภาพเดิม พิธีกรรมลิมนต์จึงไม่ได้เป็นภูมิปัญญาหนึ่งที่บรรพบุรุษได้สรรสร้าง สืบทอดความเชื่อต่อบรรพบุรุษ เชื่อในผีตายายที่ปกปักรักษาลูกหลานเท่านั้น แต่ยังเป็นสำนักทางวัฒนธรรม ช่วยสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่นผ่านรูปแบบของพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์

คำสำคัญ: ความเชื่อ พิธีกรรมลิมนต์ ผีตายาย นายมนต์ นางทรง

Abstract

The purpose of this research was to examine beliefs and formats or procedures of Limont Ritual (an ancestor worship ritual) in Songkhla Province that has been continually held by groups of local people. In this research, local wisdom concept was deployed to comprehend beliefs and the ritual itself since the ritual was influenced by socio-cultural context which reflects the origin of southern people. Furthermore, Emile Durkheim's thought was used to study the ritual by separating the sacred from the profane while Victor Turner's concept of liminality (Rite de passage) was brought to investigate the ritual. By this, qualitative research methodology was chosen as a research design in order to describe social phenomena through analyzing and interpreting methods for explaining facts of beliefs and Limont Ritual from insider view.

The findings showed that Limont Ritual is plentifully held in Amphur Na-mom and Amphur Nathawee, Songkhla Province where local people are still carrying on the ritual. This consequence is resulted from folklores, such as beliefs of ancestor souls, talismans and magic, Nai Mont and Nang Song (a leader of the group that holds the ritual and a medium who communicates with spirits,

respectively), chants and folk music, and spiritualism. These unite the descendants' belief of their ancestors which represent that southern people give precedence to their family, pay respect to the elders, and pay attention to social consciousness. The research also found that pattern or procedures of the ritual are complexity, delicacy, and according with beliefs in different areas where the ritual is held. These could be seen in many complicated things included in the ritual, for example calculating and picking an auspicious day, getting Khan Mak (a parade procession that may include gifts, sacred things or things used in the ritual, depending on types of the ritual) from the organizer of the ritual, together with the practices and the ritual operations.

Besides, Limont Ritual demonstrates the separation between the sacred area and the profane area before these two areas going through the liminality process. Nang Song, for instance, changes from an ordinary person to the medium before returning to a previous character when the ritual is finished. To summarize, it could be regarded that Limont Ritual is not only a folk wisdom of the older generation that inherits beliefs of their ancestors and Phi Ta Yai (ancestor ghosts who protect the descendants from evil) but also a cultured conscious which helps building local consciousness in the form of the sacred ritual.

Keywords: Beliefs, Limont Ritual, Phi Ta Yai, Nai Mont, Nang Song

บทนำ

ความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นสิ่งที่คนภาคใต้ให้ความสำคัญ และได้รับการปลูกฝังแนวคิดนี้สืบทอดเรื่อยมา ดังเช่น วัฒนธรรมการฝังศพไว้ในแหล่งที่อยู่อาศัยของคนก่อนประวัติศาสตร์หลายพันปี สะท้อนความรู้สึกผูกพันกับคนตายซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัว และมีนัยไปสู่เรื่องผีบรรพบุรุษที่คอยให้ความปกป้องคุ้มครอง (อมรา ศรีสุชาติ, 2544) จะเห็นว่า พิธีกรรมต่างๆ ในปัจจุบันจำนวนมากล้วนมีความผูกพันกับผีบรรพบุรุษ เช่น พิธีโนราโรงครู ที่มีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษหรือครูหมอโนรา พิธีสารทเดือนสิบ หรือการทำบุญครั้งใหญ่ให้แก่ผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็นปรตตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา พิธีกรรมลิมนต์ก็เป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่คนภาคใต้ตอนล่างจัดขึ้น เพื่อเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า ผีตายาย ซึ่งคนภาคใต้ส่วนใหญ่เชื่อในเรื่องการปกป้องคุ้มครองโดยบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ที่ยังคงดูแลรักษา และปกป้องลูกหลานของตน

นอกจากความเชื่อในเรื่องผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษแล้ว ยังพบว่า ความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ในเรื่องมนต์คาถา การถือเคล็ดต่างๆ รวมถึงการทรงเจ้าเข้าผีก็มีความสัมพันธ์กันในวัฒนธรรมลิมนต์ ลิมนต์เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในสิ่งที่มี เชื่อในสิ่งที่เป็นการกระทำ และการแก้เหตุให้คลายหรือหมดสิ้นไป เป็นต้นเหตุของกิจกรรมการเล่นลิมนต์ トラบไตที่ยังมีความเชื่อของผู้คนในสังคมและวัฒนธรรมนั้น พิธีกรรมลิมนต์ก็ยังคงมีความจำเป็นและทำบทบาทหน้าที่ของลิมนต์ต่อไป

(ณรงค์ชัย ปิฎกธัตต์, 2544) ซึ่งความเชื่อในเรื่องนี้มี ความหมายต่อลูกหลานคนรุ่นหลังที่ได้จัดพิธีบวงสรวงสังเวยเซ่นไหว้ตายายหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มีผลต่อจิตใจของผู้ที่มีความเคารพนับถือต่อบรรพบุรุษของตน ในการขนานให้ตนรอดพ้นต่อความเจ็บป่วย รวมถึงเคราะห์ภัยต่างๆ

ลิมนต์มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ พิธีกรรมลิมนต์นิยมจัดขึ้นทั้งตามความเชื่อของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ขณะเดียวกันชื่อเรียกของพิธีกรรมจึงมีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น โต๊ะคริม นายมนต์ หรือลิมนต์ โดยภาพรวมพิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในภาคใต้ เกี่ยวข้องกับการเคารพนับถือผีบรรพบุรุษ เป็นการละเล่นบูชาครูหมอตายาย เพื่อให้เข้าทรงเมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วย และเชื่อว่า การป่วยนั้นเกิดจากตายายที่ล่วงลับไปแล้วมาทำโทษหรือตายายของโต๊ะคริมเองที่เรียกว่า “ตายายผีเรียก” มาให้โทษ เชื่อกันว่า ผู้ที่ถูกโทษดังกล่าวจะเกิดอาการเจ็บไข้เรื้อรัง นำเปื่อย หรืออาจเป็นบ้า ถ้านำไปรักษาที่โรงพยาบาลอาการจะทรุดหนักยิ่งขึ้นและรักษาไม่หาย จะหายได้ก็ต่อเมื่อรับโต๊ะคริมมาเล่นเท่านั้น ตามปกติโต๊ะคริมจะไม่เล่นในโอกาสอื่น นอกจากเพื่อขับไล่ผีให้ผู้ป่วย เพราะสาเหตุถูกผีตายายดังกล่าวแล้วโดยทั่วไป โต๊ะคริมมักจะเล่น 3 วัน 3 คืน โดยจะเข้าโรงในวันพุธและเลิกพิธีในวันศุกร์ แต่ถ้าผู้ป่วยถูกผีตายายจำนวนมากมารุมกันทำโทษ (บางที่มีผีตายายมารุมให้โทษถึง 150 คน) ก็จะต้องเล่นกันหลายวัน แต่นิยมเลิกเล่นพิธีเฉพาะวันพฤหัสบดี ศุกร์ หรือเสาร์เท่านั้น (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์

และภิญโญ จิตต์ธรรม, 2542) ซึ่งพิธีกรรมลิมินต์ก็จะมี ผู้ประกอบพิธีที่เรียกว่า “โต๊ะคริม” หรือ “นายมนต์” คือ ผู้นำในการประกอบพิธี จะเป็นผู้ควบคุมดูแลขั้นตอนต่าง ๆ ในพิธี สามารถออกคำสั่งการจัดการในพิธีได้ และเล่นดนตรีประกอบคำบูชาครูหมอตายาย โดยมี “ทับ” เป็น เครื่องดนตรีหลักสำคัญของการประกอบพิธีกรรม ทับที่ใช้ จะมีจำนวน 3-5 ลูก ใช้ผู้เล่น 3-5 คน การตีทับจะใช้ประกอบการทำพิธีของนายมนต์ ซึ่งจะพบว่า พิธีกรรมส่วนใหญ่จะมีการนำดนตรีเข้ามาใช้เป็นเครื่องประกอบจังหวะในระหว่างการประกอบพิธีกรรม ในส่วนของลิมินต์ได้มีเครื่องดนตรี ทับใช้เป็นเครื่องประกอบการให้จังหวะ โดยเป็นส่วนหนึ่ง ต่อการประกอบพิธี

ทุกวันนี้ การประกอบพิธีกรรมลิมินต์ยังคงพบมากใน จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยเฉพาะในพื้นที่ของจังหวัดสงขลา (ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์, 2544) มี นายมนต์รุ่นเก่าที่มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ ในเรื่องนี้มายาวนาน ถ่ายทอดให้แก่ลูกหลาน หรือคน รุ่นใหม่ อย่างไรก็ตาม การประกอบพิธีในแต่ละพื้นที่อาจมีความแตกต่างในรายละเอียดบางประการตามแต่ละท้องถิ่น เช่น อำเภอนาทวีและอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ยังคง มีการสืบทอดขบวนการความเชื่อดั้งเดิมที่ผสมผสานวัฒนธรรม ไทยพุทธ มุสลิม และยังคงรักษารูปแบบความเชื่อพิธีกรรม ดั้งเดิมเอาไว้ ดังที่ นายมนต์จ้วน ชูมวาส (วิทยากร) ได้ กล่าวไว้ รวมถึงคนในชุมชนก็ยังคงมีการสืบทอดความเชื่อ พิธีกรรมที่มีการจัดขึ้นต่อเนื่องทุกปี

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อของคน ไทยภาคใต้และพิธีกรรมลิมินต์ ในด้านของนายมนต์ ความ เชื่อ พิธีกรรม ดนตรี คนป่วยหรือคนบนบาน และชาวบ้าน เพื่อทำความเข้าใจภูมิปัญญา รวมถึงโลกทัศน์ของคน ภาคใต้ ในพื้นที่จังหวัดสงขลา ที่มีการประกอบพิธี และมีการสืบทอดมายาวนาน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมลิมินต์ในจังหวัด สงขลา

2. เพื่อศึกษารูปแบบหรือกระบวนการของพิธีกรรม ลิมินต์

วิธีการศึกษาและวัสดุอุปกรณ์

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการทำงานสนาม ทางมานุษยวิทยาสังคมวัฒนธรรม โดยการเก็บรวบรวม ข้อมูล สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ใน พิธีกรรมลิมินต์ สัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องกับ พิธีกรรมลิมินต์ รวมทั้งศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลสื่อภาพ/วิดีโอ จากนั้นนำข้อมูล มาวิเคราะห์ ตรวจสอบ สรุป และอภิปรายผล

วิธีดำเนินการ

1. การเลือกพื้นที่และผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร และงาน วิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มากำหนดเกณฑ์ ในการเลือกพื้นที่สนามโดยเป็นพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งได้แก่ พื้นที่ จังหวัดสงขลา ในอำเภอนาทวี และอำเภอนาหม่อม สาเหตุที่เลือกพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากอำเภอนาทวี และอำเภอนาหม่อม เป็นพื้นที่ที่คนในท้องถิ่นยังคง มีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษหรือผีตายสิบต่อมาถึง ปัจจุบัน เห็นได้จากการที่พื้นที่เหล่านี้ยังคงมีการประกอบ พิธีกรรมลิมินต์อยู่อย่างต่อเนื่อง เพราะพิธีนี้จะจัดขึ้นใน พื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง อีกทั้ง ในพื้นที่ยังมีนายมนต์อาวุโส อาศัยอยู่ ซึ่งมีประสบการณ์ ความรู้ทางด้านนี้มายาวนาน และยังคงพยายามรักษารูปแบบหรือกระบวนการของ พิธีกรรมไว้คงเดิมที่สุด

2. ผู้ให้ข้อมูล

(1) วิทยากรท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ มาเป็นเวลายาวนาน และเป็นผู้มีความรู้หรือมีประสบการณ์ ในพิธีกรรมลิมินต์ เช่น เคยเข้าร่วมพิธีกรรมลิมินต์ หรือ สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมลิมินต์ได้ ได้แก่

นางชบวน แก้วทอง อายุ 65 ปี อาศัยในพื้นที่ อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

นางนำ ชูมวาส อายุ 65 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

(2) นายมนต์ และลูกคู่ ผู้ที่มีประสบการณ์ความรู้ เกี่ยวกับพิธีกรรมลิมินต์โดยตรง ได้แก่

นายจวน แก้วรัตน์ นายมนตรี อายุ 75 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นายอุดม เสนาจิตร ลูกคู่ อายุ 53 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นายผุด ไทยกุล ลูกคู่ อายุ 78 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นายอภิวัฒน์ พรหมประ ลูกคู่ อายุ 50 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นายไกล่ เสนาจิตร ลูกคู่ อายุ 60 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นายจ้วน ชุมวาส นายมนตรี อายุ 75 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นาย่วน แซ่ว่อง นายมนตรี อายุ 87 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นายจรัสศักดิ์ เอียดขาว ลูกศิษย์นาย่วน แซ่ว่อง อายุ 34 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

(3) ผู้เกี่ยวข้องพิธีกรรมลิมนต์ เช่น ผู้ป่วยหรือผู้บนบาน เจ้าของงานพิธี ได้แก่

นางสารภี สังแก้ว นางทรง อายุ 55 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นางต้น อินพรหม พี่เลี้ยงนางทรง อายุ 71 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นางบุญปลื้ม เจริญสุข พี่เลี้ยงนางทรง อายุ 63 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นางทัศนีย์ นนทะสร ครอบครัวยุ้ยของงาน อายุ 67 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

นางพัน ญาติเจ้าของงาน อายุประมาณ 55-60 ปี อาศัยในพื้นที่อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและสำรวจหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิธีกรรมลิมนต์ การมีโอกาสไปสำรวจพื้นที่เบื้องต้น รวมถึงค้นหาและทำความเข้าใจกับผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ด้วยข้อจำกัดทั้งทางด้านระยะเวลาของผู้วิจัยและประเด็นเวลาที่อยู่ในสนาม การเดินทาง และงบประมาณ ผู้วิจัยจึงวางแผนทั้งตัวผู้วิจัย เครื่องมือที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ตรวจสอบและวางแผนการเก็บข้อมูล ผลที่ได้จากการสำรวจข้อมูลสนามเบื้องต้น ใช้ในการออกแบบการทำงานสนามต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย

- การสังเกต ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม

- การสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ เรื่องที่มาและความเชื่อ พิธีกรรมลิมนต์ องค์ประกอบพิธีกรรมลิมนต์ รูปแบบและกระบวนการพิธีกรรมลิมนต์ เป็นต้น

- บันทึกเก็บข้อมูลด้วยวิธีการจดบันทึก การถ่ายรูป การบันทึกเทป ฯลฯ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการเก็บข้อมูลสนามและได้ข้อมูลครบถ้วนตามที่ต้องการแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลนั้นมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดเรียงประเภทข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ ถูกบันทึกไว้ด้วยการจดบันทึกภาคสนาม นำมาจัดหมวดหมู่ด้วยการมองหาข้อมูล/ข้อความ ที่มีความหมายในการวิเคราะห์แยกองค์ประกอบของประเด็นที่ทำการวิเคราะห์ เชื่อมโยงหลักฐานอย่างมีเหตุผล รวมถึงข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่ได้จากภาคสนาม เป็นต้น จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ ส่งผลต่อความเข้าใจในความเชื่อ รูปแบบหรือกระบวนการเกี่ยวกับพิธีกรรมลิมนต์และเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม รวมถึงโลกทัศน์ของคนภาคใต้ ตามประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา

ผลการศึกษา

คนภาคใต้มีวัฒนธรรมความเชื่อที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากปัจจัยทางด้านสภาพภูมิศาสตร์การใช้ภูมิปัญญาในการปรับใช้ทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ทั้งภูเขา ทะเล คงเป็นปัจจัยหนึ่ง เพื่อสร้างวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละช่วงเวลา ปัจจัยด้านความหลากหลายทางชาติพันธุ์จากการผสมผสานของคนหลากหลายเชื้อชาติที่เข้ามาอาศัยในแต่ละช่วงเวลาทำให้รูปลักษณ์ทางกายภาพของคนภาคใต้มีความหลากหลายยิ่งกว่าภาคอื่น ๆ ส่งผลต่อความเชื่อ ทศนคติในการดำรงชีวิตของคนภาคใต้ โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษตั้งเห็นได้จากขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีวิญญาณบรรพบุรุษ ดังเช่นพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างมีความเชื่อเรื่อง “ผีตายาย” ก่อให้เกิดพิธีกรรมลิมนต์สืบต่อกันมา

พิธีกรรมลิมินต์

พิธีกรรมลิมินต์เป็นพิธีกรรมความเชื่อของชาวภาคใต้ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง พบมากในจังหวัดสงขลา โดยเฉพาะอำเภอนาหม่อมและอำเภอนาทวี ลิมินต์เป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงการเคารพต่อผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกกันว่า “ผีตายาย” มาเข้าทรงในแต่ละสายตระกูล ผู้วิจัยพบลักษณะการเรียกพิธีกรรมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น ไหว้ตายาย โต๊ะคริม นายมนต์ หรือ ลิมินต์ ซึ่งในอำเภอนาหม่อมและอำเภอนาทวี มักใช้คำว่า “ไหว้ตายาย” และ “ลิมินต์หรือเล่นลิมินต์” พิธีกรรมลิมินต์นั้นจัดขึ้นสืบต่อมายาวนาน จนไม่สามารถสืบค้นได้แน่ชัดว่ามีจุดเริ่มต้นเมื่อไร ไม่มีเอกสารหรือพบหลักฐานที่แน่นอน มีเพียงการบอกเล่าสืบต่อกันมาในรูปแบบของตำนาน บทร้องในการประกอบพิธีกรรมยังปรากฏการเล่าถึงตำนานการเกิดพิธีอย่างน่าสนใจ

พิธีกรรมลิมินต์มีจุดมุ่งหมายหลัก คือ เพื่อรักษาอาการป่วยไข้ ที่เชื่อว่าเป็นอาการที่เกิดมาจากถูกผีตายายลงโทษ จัดขึ้นเพื่อแก้บนเมื่อประสบความสำเร็จในเรื่องต่างๆ ที่บนบานไว้ต่อผีตายาย และเพื่อบูชาครุหมอตายายเป็นประจำตามวาระ เช่น ปีละครั้ง ปีละสามครั้ง เป็นต้น ส่วนใหญ่พิธีกรรมลิมินต์ไม่ได้จัดขึ้นตลอดทั้งปี ในแต่ละปีจะจัดขึ้นในเดือน 6 เดือน 7 และเดือน 9 เท่านั้น ผู้เกี่ยวข้องในพิธีได้แก่ นายมนต์ นางทรง พี่เลี้ยงนางทรง เจ้าภาพ ญาติและผู้ร่วมพิธี โดยนายมนต์หรือผู้นำในการประกอบพิธี ถือได้ว่าเป็นผู้มีความสำคัญ และมีบทบาทสำคัญต่อพิธีกรรม เพราะการเป็นนายมนต์ได้นั้นจะต้องมีความรู้ในเรื่องดนตรีและเรื่องลำดับขั้นตอนพิธีกรรมอย่างละเอียด และสั่งสมประสบการณ์จากการเป็นลูกคู่มายาวนาน ซึ่งนายมนต์เป็นผู้ควบคุมดูแลขั้นตอนต่างๆ ในพิธี สามารถออกคำสั่งการจัดการในพิธีได้ ซึ่งพิธีกรรมจัดขึ้นในโรงพิธีที่สร้างขึ้น โดยเฉพาะ จะมีการ “เข้า” โรงพิธีในวันพุธ “ออก” โรงในวันพฤหัสบดี ศุกร์ หรือวันเสาร์ก็ได้ โดยวันเหล่านั้นนายมนต์จะเป็นผู้ดูวันให้ ส่วนจำนวนวันจะแล้วแต่เจ้าของงานหรือผู้บนบานว่าได้ตกลงบนบานต่อผีตายายไว้อย่างไร โดยทั่วไปมักเล่น 3 วัน 3 คืน ตามความเชื่อที่สืบต่อกันมา (จวน แก้วรัตน์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3-5 พฤษภาคม 2558)

ความเชื่อพิธีกรรมลิมินต์

ความเชื่อในพิธีกรรมลิมินต์เป็นความเชื่อที่ผู้คนมีส่วนร่วมในชุมชน และเป็นสิ่งที่คนในเครือญาติได้รับการถ่ายทอดและเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนๆ นับเป็นวิถีปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ (1) ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ลูกหลานเชื่อว่า บรรพบุรุษเหล่านั้นเมื่อตายไปก็จะกลับมาปกป้องดูแลลูกหลาน และหากลูกหลานคนใดให้ความเคารพนับถือ ระลึกถึงอยู่เสมอ ผีตายายก็จะช่วยส่งเสริมให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรือง แต่ในทางกลับกันหากลูกหลานคนใดไม่เคารพนับถือต่อผีตายายก็จะโดนผีตายายให้โทษ ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยต่างๆ (2) ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังและเวทมนต์คาถา นายมนต์จำเป็นที่จะต้องมีการเครื่องรางหรือคาถาไว้ใช้สำหรับป้องกันเพื่อให้เกิดความปลอดภัยจากภัยอันตรายต่างๆ รวมถึงการใช้มนต์คาถาในระหว่างประกอบพิธีกรรม ดังที่ บุญปลื้ม เจริญสุข (ผู้ให้สัมภาษณ์, 3-5 พฤษภาคม 2558) ผู้เป็นนางทรงที่มีประสบการณ์ในพิธีกรรมลิมินต์เล่าว่า ก่อนเริ่มเข้าทรงนางทรงต้องทาน้ำมันที่ผ่านการเสกลงบนกลางกระหม่อมและฝ่ามือทั้งสองข้าง เชื่อว่าจะทำให้นางทรงผีตายายเชื่อฟังคำสั่งต่างๆ จากนายมนต์ (3) ความเชื่อเกี่ยวกับนายมนต์และนางทรง โดยนายมนต์ หัวหน้าผู้ประกอบพิธีกรรมลิมินต์ต้องฝึกฝนการตีทับ ขับบทร้องบูชาจนเชี่ยวชาญได้รับการยอมรับจากครูหรือนายมนต์คนเก่า และมีหลักการปฏิบัติตัวที่เคร่งครัด เช่น การปฏิบัติตนเป็นคนดีมีศีลธรรม การไม่รับประทานอาหารที่เหลือจากผู้อื่น เป็นต้น เช่นเดียวกับนางทรง ที่เชื่อว่าเป็นนางทรงเป็นผู้ที่ผีตายายได้เลือกไว้ต้องประพฤติปฏิบัติถูกต้องศีลธรรม คู่ควรแก่วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่ลูกหลานให้ความเคารพนับถือ (4) ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องดนตรีและบทร้องบูชา ทับเป็นเครื่องดนตรีสำคัญที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมลิมินต์ ต้องทำพิธีเปิดหน้าทับ หรือการเสกมนต์คาถา ทับแต่ละตัวถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ ห้ามตีเล่น หรือเดินข้ามไม่ได้ ในส่วนของบทร้องก็จะมีหลายบทที่ใช้ขับร้องในพิธีกรรมเพื่อเรียกผีตายายมาเข้าทรง ซึ่งจะนำมาขับร้องเล่นๆ ไม่ได้เช่นกัน (5) ความเชื่อเกี่ยวกับการเข้าทรง พิธีกรรมลิมินต์ที่จัดขึ้นในแต่ละสายตระกูลจะมีนางทรงเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างผีตายายและลูกหลาน เชื่อว่าผีตายายจะมาเข้าทรงและรับของเช่นไหว้

ผ่านนางทรง (6) ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งโรงพิธี การสร้างโรงพิธีจะทำจากไม้มงคล ปลูกเป็นเรือนยกพื้นสูงจากพื้นดิน แต่ในปัจจุบันมีการประยุกต์โดยบางพื้นที่ก็จะใช้เตินท์เป็นหลักและทำพื้นยกสูงจากไม้ โรงพิธีหันหน้าไปทางทิศเหนือ

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมลึมนต์เหล่านี้ ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นความเชื่อร่วมกันของผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะในแต่ละสายตระกูลหรือในแต่ละกลุ่มเครือญาติ เป็นการเรียนรู้การปรับตัวปรับใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้สอดคล้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมา

องค์ประกอบพิธีกรรมลึมนต์

ในการจัดพิธีกรรมลึมนต์เจ้าภาพหรือผู้บนบานจะต้องมีการวางแผนและเตรียมงานตั้งแต่เนิ่น ๆ เพราะในการจัดพิธีแต่ละครั้งจะมีองค์ประกอบสำคัญที่จะต้องจัดสรรเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการประกอบพิธี ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

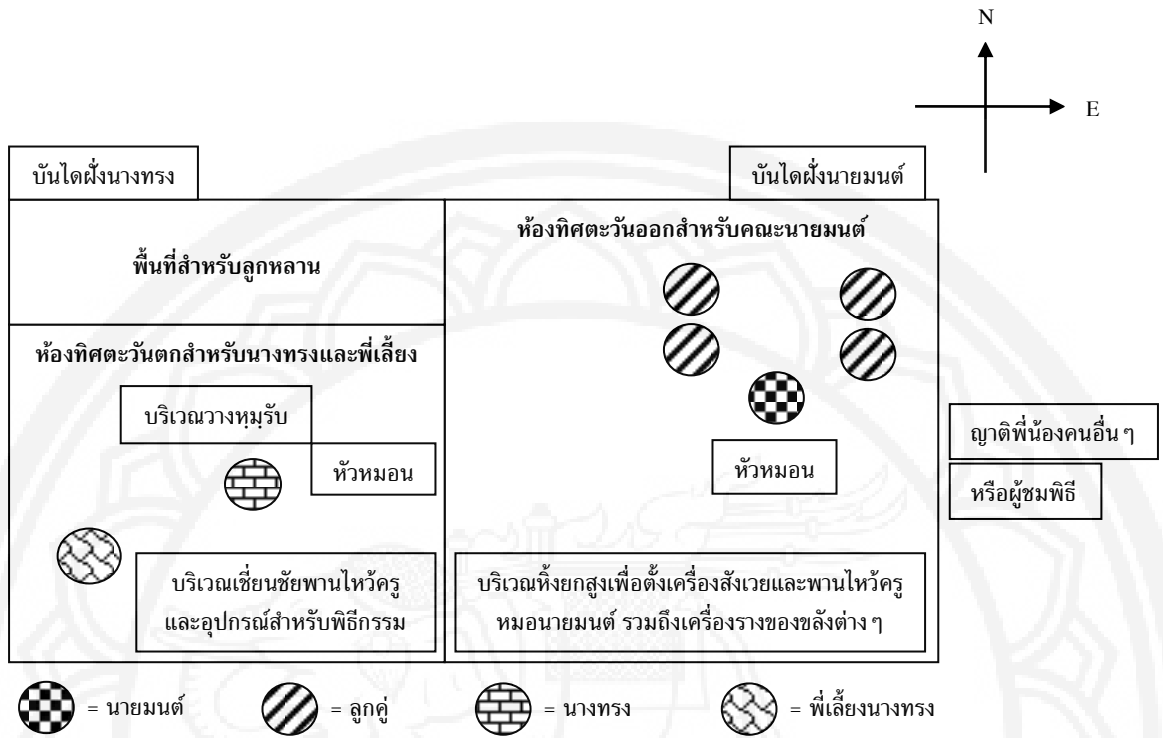
1. ผู้ประกอบพิธีกรรมและผู้ร่วมพิธีกรรม มีนายมนต์เป็นเจ้าคณะ 1 คน และมีลูกคู่อีก 4 คน ที่เป็นผู้บรรเลงทับร่วมกับเป็นลูกคู่ร้องรับทบูชาในพิธี มีนางทรงและพี่เลี้ยงนางทรงที่จะเป็นผู้คอยช่วยเหลือนางทรงระหว่างทางเข้าทรง

2. เครื่องดนตรีและบธร้องบูชา มีทั้งหมด 5 ลูก และมีชื่อเรียก คือ (1) น้ำตาดก (2) นกเขาขัน (3) นครสวรรค์ (4) นครเหิน (5) การ้องฆ้องชัย ส่วนบธร้องบูชาทั้งหมด 9 บท ดังนี้ (1) บทไหว้ครูหรือภาคครู (2) บทตั้งมัด (3) บทประวัติพิธีกรรมลึมนต์ (4) บทตั้งน้ำ (5) บทเชิญผีตายาย (6) บทเชิญผีตายายก่อนชดน้ำหรืออาบน้ำ (7) บทร้องเบ็ดเตล็ดที่ใช้เล่นระหว่างประกอบพิธีกรรม (8) บทตีไม้ยัง (9) บทส่งผีตายายและผีราชครูหรือผีครูลึมนต์

3. เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ หรือเครื่องบูชา ได้แก่ (1) สาดหรือเสื่อสำหรับปูรองนั่งและสำหรับม้วนห่อหมอนมีผ้าขาวปูทับ เรียกว่า หัวหมอน (2) เครื่องคราดหรือเครื่องบูชาครูหมอ (3) ผ้าแพดาน ซึ่งเป็นผ้าขาวที่คาดไว้บนแพดานใส่หมากพลู 1 คำ (4) พานไหว้ครูที่มีเทียนหมากพลูและเงิน (5) เชี่ยนชัย ที่ประกอบด้วยน้ำมันและเทียน

(6) ข้าวตอกดอกไม้ (7) กริช (8) มีดหมอ (9) ชันน้ำล้างปาก (10) เสื้อผ้าเครื่องทรงของนางทรง (11) ชันหมากรับพี่เลี้ยง (12) พัด (13) แหวนทอง สำหรับนางทรงใหม่หรือผู้ที่เพิ่งเป็นนางทรง (14) หมูรับ หรือเครื่องบูชา ได้แก่ ขนมลา ขนมโค ข้าวเหนียว เป็นต้น (15) เครื่องเช่นไหว้ที่ลูกหลานนำมาแก้บน เช่น หมู เป็ด ไก่ เหล้า เบียร์ เป็นต้น

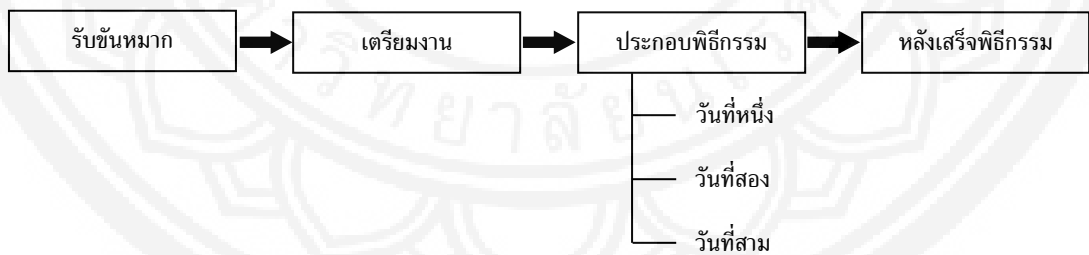
องค์ประกอบเหล่านี้จะอยู่ในโรงพิธี ซึ่งถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้เกี่ยวข้องหรือญาติพี่น้องเท่านั้นถึงจะเข้าร่วมพิธีกรรมได้ ผู้ชมหรือคนภายนอกจะอยู่นอกโรงพิธี และภายในโรงพิธีก็มีการแบ่งแยกสัดส่วนที่ชัดเจน ตำแหน่งสิ่งของต่างๆ ล้วนแบ่งพื้นที่ให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งสาธารณะ เช่น พื้นโรงพิธีที่ยกขึ้นนี้จะมีระดับที่ต่างกัน โดยทางฝั่งของนายมนต์จะต้องยกพื้นสูงที่สุด ไล่ต่ำระดับลงมาเล็กน้อย คือ ฝั่งที่ฝั่งนางทรง และฝั่งต่างระดับลงมาจากนางทรง คือ ฝั่งที่ลูกหลานเข้ามาหมอบกราบ (ต้นอินพรหม, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3-5 พฤษภาคม 2558) การตั้งบันไดจะต้องตั้งฝั่งทิศเหนือเท่านั้น เพราะการเข้าโรงพิธีจะใช้ทิศเหนือในการเดินเข้าเสมอ และจะต้องให้พื้นที่ของนายมนต์อยู่ทิศตะวันออก จะมีหัวหมอนหรือเสื่อที่ห่อด้วยหมอนแสดงถึงที่นั่งของนายมนต์คนอื่น ๆ ไม่สามารถเข้ามายุ่งเกี่ยวหรือนั่งที่ตรงนี้ได้ ถือเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ ตั้งอยู่ใกล้กับหิ้งเครื่องสังเวทหรือพานสำหรับครูหมอนนายมนต์ ส่วนพื้นที่ด้านหลังถัดมาก็เป็นที่นั่งของลูกคู่ที่เหลือในคณะมีจำนวนรวม 3-5 คน แล้วแต่คณะ ส่วนห้องฝั่งทิศตะวันตกของนางทรง มีไม้กั้นระหว่างฝั่งนายมนต์และนางทรงอยู่ด้วย มีหัวหมอนหรือเสื่อที่พันหมอนไว้วางหันเข้าหานายมนต์ และมีพี่เลี้ยงนางทรงนั่งอยู่ข้างๆ เพื่อช่วยเหลือนางทรงตลอดการทำพิธีกรรม ซึ่งที่นั่งของนางทรงและพี่เลี้ยงจะไม่สามารถให้ผู้อื่นขึ้นมาเกี่ยวข้องได้เช่นกัน เพราะเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับผีตายายและนางทรงเว้นแต่พี่เลี้ยงนางทรง และทางฝั่งของนางทรงในพื้นที่ต่ำลงมาจะเป็นที่นั่งสำหรับลูกหลาน ส่วนภายนอกโรงพิธีจะเป็นพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นดังแผนผังโรงพิธีกรรมดังต่อไปนี้ ส่วนของผู้ชมหรือญาติพี่น้องคนอื่น ๆ ที่รชมพิธีกรรมลึมนต์

รูปที่ 1 แผนผังโรงพิธี

รูปแบบหรือกระบวนการของพิธีกรรมลิมนต์
รูปแบบหรือกระบวนการพิธีกรรมลิมนต์มีลำดับขั้นตอน
ที่ซับซ้อน เริ่มตั้งแต่การรับขันหมากก่อนจัดพิธี การเตรียม

งาน การประกอบพิธีกรรมในแต่ละวัน และหลังเสร็จสิ้น
พิธีกรรม ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

รูปที่ 2 แผนผังกระบวนการพิธีกรรมลิมนต์

1. การรับขันหมาก

เจ้าภาพจะต้องไปหานายมนต์เพื่อขอดูฤกษ์จัดพิธี และขอคำแนะนำในการจัดงาน ซึ่งเจ้าภาพจะต้องมีขันหมากพลูไปหานายมนต์เพื่อให้มนต์รับขันหมากด้วย การรับขันหมากถือว่ามีมีความสำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อในการที่เจ้าภาพมาขอให้มาร่วมในพิธีกรรม

ลิมนต์ จะต้องมีการบอกกล่าวกันไว้ล่วงหน้าหลายเดือน และก่อนจะมีการจัดพิธีกรรมลิมนต์ เจ้าภาพจะต้องนำขันหมากพลูนี้ไปให้นางทรงและพี่เลี้ยงนางทรงด้วยเช่นกัน (จ้วน ชุมวาส, วิทยากร, 12 พฤษภาคม 2558)

2. การเตรียมงาน

ในวันก่อนจะเริ่มประกอบพิธีกรรม ตลอดทั้งวัน จะมีการแวะเวียนของญาติพี่น้อง โดยนำสิ่งของมาให้เรื่อยๆ และมาร่วมแรงกายช่วยเหลือในการจัดงาน สร้างความสามัคคีกันในหมู่เครือญาติ และผู้ใหญ่ก็จะพา

ลูกหลานทั้งเด็กเล็ก ๆ จนถึงเด็กโตมาช่วยงานด้วย ปลุกฝังความเชื่อและถ่ายทอดพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรม ลมมนต์สู่ลูกหลานอีกช่องทางหนึ่ง

3. การประกอบพิธีกรรม

ตารางที่ 1 การประกอบพิธีกรรม

วันประกอบพิธีกรรม	ขั้นตอนพิธีกรรม	ความสำคัญของพิธี	ความหมายการประกอบพิธี
วันแรก ประกอบพิธีกรรม	- การไหว้พระภูมิเจ้าที่ - เบิกโรงหรือเปิดโรง - กาดครูเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ - ชับร้องบทบูชาเชิญผีตายายมาเข้าทรง - ลูกหลานเข้าหมอบกราบ - เชิญผีตายายออกจากร่างทรง	เชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งหลายมาร่วมใน พิธีกรรม และเป็นการ เริ่มเชิญผีตายายมา เข้าทรง	การจัดพิธีกรรมในวันแรก เพื่อเป็นการไหว้ครู ระลึกถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการให้ลูกหลาน ได้ทำความเคารพต่อ ผีบรรพบุรุษ
วันที่สอง ของการประกอบพิธี	- ชับบทร้องเชิญผีตายายจนครบทุกองค์ - ลูกหลานเข้าหมอบกราบ - เชิญผีตายายออกจากทรง	เพื่อให้วิญญาณผีตายาย ได้มาเข้าทรงโดยเฉพาะ	ลูกหลานแสดงถึงความเคารพและ ระลึกถึงต่อบรรพบุรุษ
วันที่สาม ของการประกอบพิธีกรรม	- ทำน้ำมนต์หรือเสกน้ำสำหรับทำพิธี ชดน้ำอาบน้ำร่างทรง - ชับร้องเชิญผีตายายเข้าทรง - พิธีอาบน้ำตายาย - พิธีชดขันธ์หรือฟาดขันธ์ (ยัง คือ ช่อดอกหมาก) - พิธีรับหมรับหรือรับเครื่องเช่นไหว้ - เชิญผีตายายออกจากทรง - พิธีส่งผีหรือส่งครุหมอบ	เตรียมส่งวิญญาณ ผีตายาย - ให้ลูกหลาน ได้แก้บน	แสดงความกตัญญูตอบแทน ต่อบรรพบุรุษ และทำการ แก้บนตอบแทน ด้วยเครื่องเช่นไหว้ตามคำ บนบาน รวมถึงการทำพิธี ฟาดขันธ์เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ให้แก่ลูกหลาน

4. หลังเสร็จสิ้นพิธีกรรม

เมื่อประกอบ พิธีกรรม ลมมนต์ เรียบร้อยแล้ว ลูกหลานก็จะร่วมกันรับประทานอาหาร และช่วยกันจัดเก็บข้าวของต่างๆ เตรียมพื้นที่ให้กลับสู่สภาพเดิม และมีการแบ่งปันเครื่องเช่นไหว้ต่างๆ ให้แก่กันอย่างทั่วถึง และหลังจากนี้เมื่อลูกหลานคนใดมีความเดือดเนื้อร้อนใจก็จะบนบานต่อผีตายาย หากสมปรารถนาในสิ่งที่ขอไว้ก็อาจจะมีการจัดพิธีกรรมลมมนต์อีกครั้งในปีต่อไป หรือต้องการจัดพิธีกรรมเพื่อบูชาผีตายายแสดงถึงความระลึกถึงต่อผีตายายหรือบรรพบุรุษในปีต่อไปเช่นกัน

นอกจากนี้ พิธีกรรมลมมนต์ถือเป็นพิธีเปลี่ยนผ่านสถานภาพที่นายมนต์และคณะ รวมถึงนางทรงเริ่มต้นจากสถานภาพคนธรรมดา สู่สถานภาพศักดิ์สิทธิ์ โดยผ่าน

พิธีกรรมลมมนต์ โดยได้เข้าไปอยู่โรงพิธี ซึ่งถือเป็นพื้นที่เป็นจุดศักดิ์สิทธิ์และประกอบพิธีกรรมตามกระบวนการทำให้สถานภาพในขณะนั้นเปลี่ยนไป และทำหน้าที่จนเสร็จสิ้นพิธีกรรมก็กลับสู่สถานภาพเดิมเป็นคนธรรมดา เช่น นางทรงก่อนเข้าโรงพิธีก็เป็นคนธรรมดาทั่วไป เพื่อนๆ หรือญาติพี่น้องจะพูดคุยกันปกติ แต่เมื่อเข้าไปอยู่ในพิธีกรรมนางทรงจะเปลี่ยนสถานภาพเป็นผีตายายที่ลูกหลานเข้าไปกราบไหว้ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมนางทรงก็กลับสู่สถานภาพคนธรรมดาตั้งเดิม ดังนั้นในพิธีกรรมจะมีความชัดเจนถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สาธารณะ ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องหรือมีหน้าที่เท่านั้นที่จะเข้าไป รวมถึงอุปกรณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่นำมาใช้ในพิธีกรรมล้วนกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีความหมายต่อการประกอบพิธี ซึ่งพิธีกรรมลมมนต์ยังคงทำหน้าที่

ตอบสนองตามความเชื่อที่มีร่วมกันของคนในชุมชน สร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในกลุ่มเครือญาติตลอดจนจิตสำนึกที่มีร่วมกันของคนในชุมชนของคนภาคใต้ เป็นภูมิปัญญาที่คนรุ่นก่อนสั่งสมและสร้างสรรค์ขึ้นและมีการสืบทอดมาสู่ปัจจุบัน

อภิปรายผลการศึกษา

คนภาคใต้มีความเชื่อความเคารพต่อบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากพิธีกรรมต่าง ๆ มักมีความเกี่ยวข้องกับระบบเครือญาติด้วย การรวมกลุ่มกันของญาติพี่น้องสายตระกูลเดียวกัน สภาพภูมิประเทศที่มีความสมบูรณ์อันเป็นปัจจัยแสดงถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความเชื่อพื้นถิ่นจึงได้คิดค้นหรือสร้างวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ รวมทั้งสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การติดต่อกับบ้านเมืองอื่น ๆ ทำให้มีการรวมตัวกันของผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ หลากหลายศาสนาความเชื่อ และหลากหลายทางชาติพันธุ์ ในพื้นที่จังหวัดสงขลาที่ถือเป็นภาคใต้ตอนล่างของไทยที่อยู่ทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของผู้คนมายาวนาน มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนถึงความเชื่อสั่งสมเป็นภูมิปัญญา ซึ่งแสดงให้เห็นโลกทัศน์ของคนภาคใต้ ปรากฏวิถีคิดและรูปแบบพฤติกรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบมาของผู้คน และได้สร้างสรรค์ประเพณีพิธีกรรมที่เสริมสร้างความเชื่อ ความเคารพต่อบรรพบุรุษในสายตระกูลนั้น ๆ อย่างน่าสนใจ ดังเช่น พิธีกรรมลิมนต์นี้ที่เริ่มจากความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ เชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะปกป้องดูแลลูกหลานเกิดพิธีกรรมเพื่อตอบแทน และแสดงความเคารพต่อผีบรรพบุรุษ

พิธีกรรมเป็นสิ่งประกอบสร้างจากความเชื่อข้างต้นลิมนต์ถือเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่ลูกหลานคนไทยถิ่นใต้ให้ความเคารพ เพราะทุกขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมนั้นจะมีการแบ่งพื้นที่ความศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะผู้เกี่ยวข้องเท่านั้นถึงจะเข้าร่วมพิธีได้ และมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเพื่อแยกแยะสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับสิ่งสาธารณะ โดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ล้วนจะต้องผ่านกระบวนการประกอบพิธีกรรมเพื่อทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ดังที่ เดอร์โคม เห็นว่าสิ่งที่ถูกนิยามเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์จะมีกฎเกณฑ์พิเศษพ่วง

มาด้วย (อภิญา เพ็องฟูสกุล, 2541) ในพิธีกรรมลิมนต์นี้มีเครื่องบูชาต่าง ๆ ที่จะต้องผ่านกระบวนการเสก ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่ใช่ญาติพี่น้องไม่สามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวในโรงพิธีที่ถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เครื่องมือต่าง ๆ ภายในโรงพิธีถือว่า มีความศักดิ์สิทธิ์และจัดวางในตำแหน่งตามความเชื่อที่สืบทอดมา รวมถึงนางทรงที่จะต้องผ่านพิธีกรรมลิมนต์เพื่อเปลี่ยนสถานภาพ ให้ลูกหลานได้เข้ามากราบไหว้บูชา นำสิ่งของมาเช่นไหว้ ดังที่เทอร์เนอร์ มองว่าพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านสถานภาพ มีขั้นตอนต่อเนื่องกันสามขั้น คือ การหลุดออกจากสถานภาพเดิม (Separation) การอยู่ชายขอบ (Margin) และการถูกผนวกเข้าในสถานภาพใหม่ (Aggregation) (อภิญา เพ็องฟูสกุล, 2541) นางทรงถูกเปลี่ยนสถานภาพเมื่ออยู่ในพิธีกรรมลิมนต์และกลับสู่สถานภาพเดิมเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรม การเป็นนายมนต์และนางทรงในพิธีกรรมลิมนต์มีการทำพิธีเปลี่ยนผ่านเพื่อแสดงให้เห็นถึงสถานภาพที่เปลี่ยนไป เช่น การเข้าทรงที่นางทรงจะเปลี่ยนผ่านสถานภาพจากคนธรรมดาไปสู่สถานภาพการเป็นนางทรงผู้ศักดิ์สิทธิ์ในระหว่างการประกอบพิธีที่เริ่มแรกจากเป็นคนปกติ สู่ขั้นที่สองเมื่ออยู่ระหว่างการประกอบพิธีกรรมถือเป็นชายขอบ จนเข้าสู่ขั้นที่สาม ผีตายายเข้าประทับทรง รวมถึงการจะมาเป็นนางทรงโดยสมบูรณ์ได้ต้องผ่านสามขั้นตอนเริ่มจากขั้นแรก สถานภาพคนปกติมาเป็นนางทรงใหม่ ขั้นที่สอง การอยู่ชายขอบในช่วง 1-2 ปี จนถึงขั้นที่สามเข้าสู่การเป็นนางทรงเต็มตัว โดยต้องทำพิธีกรรมลิมนต์ติดต่อกัน 3 ปี และในปีที่ 3 จะมีการทำพิธีคล้องช้าง หรือการทำให้ผีตายายจำร่างทรงและใช้ร่างทรงคนนั้นตลอดไป พิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ที่จัดขึ้นก็เพื่อเป็นการเปลี่ยนผ่านสถานภาพเดิมไปสู่สถานภาพใหม่ของคนธรรมดาตามสู่การเป็นนางทรงโดยสมบูรณ์

พิธีกรรมลิมนต์ถือเป็นภูมิปัญญาหนึ่งที่ได้รับการสืบทอดความเชื่อและการปฏิบัติมายาวนาน นับเป็นพิธีกรรมพื้นบ้านที่จัดขึ้นเพื่อรักษาอาการป่วยไข้จากผีตายาย เพื่อใช้แก้บนและเพื่อทำพิธีเคารพผีตายายผู้ล่วงลับ แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคม อันได้แก่ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ สร้างขวัญกำลังใจให้แก่ลูกหลานและทำให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มเครือญาติ เพราะการประกอบพิธีแต่ละครั้งจะต้องมีการช่วยเหลือกันของญาติ

พี่น้อง รวมถึงการเคารพต่อผู้อาวุโสหรือต่อบรรพบุรุษ นับเป็นการสั่งสอนและปลูกฝังความเชื่อนี้ได้อย่างแยบยล ส่งผลให้ง่ายต่อการควบคุมสร้างความสะดวกสบายให้แก่เครือญาติ นอกจากนี้ ยังเป็นการใช้พิธีกรรมหรือความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ที่ลูกหลานศรัทธามาเป็นส่วนช่วยให้ โครงสร้างของชุมชนนั้นๆ คงอยู่ต่อไปโดยผ่านการสั่งสอน ในรูปแบบพิธีกรรมลึมนต์ และเป็นการธำรงเอกลักษณ์ของ วิถีชีวิตคนถิ่นได้อีกประการหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

ณรงค์ชัย ปัญกรัษต์. (2544). *มานุษยวัฒนธรรมวิทยา ดนตรี พื้นบ้านภาคใต้*. นครปฐม: วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล. [1]

สุธิวรงค์ พงศ์ไพบูลย์ และภิญโญ จิตต์ธรรม (2542). โตะ ครีม. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้* (เล่มที่ 6, น. 2828-2842). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรม ไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. [2]

อมรา ศรีสุชาติ. (2544). *สายรากภาคใต้ ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.). [3]

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2541). *มานุษยวิทยาศาสนา แนวคิดพื้นฐานและข้อถกเถียงทางทฤษฎี*. เชียงใหม่: พงษ์ สวัสดิ์การพิมพ์. [4]

Translated Thai References

Feungfusakul, A. (1998). *Anthropology of Religion: basic concepts and argumentation theory*. Chiangmai: Pongsawat Printing. [in Thai] [4]

Pidokrat, N. (2001). *Ethnomusicology of Southern Thai Folk Music*. Nakhon Pathom: College of Music, Mahidol University. [in Thai] [1]

Pongpaiboon, S., & Jittam, P. (1999). Toh Kruam. in *Encyclopedia of Southern Thai Culture* (Vol. 6, pp. 2828-2842). Bangkok: Foundation of Thai Culture Encyclopedia, The Siam Commercial Bank. [in Thai] [2]

Srisuchat, A. (2001). *Southern root lineage: ecological, physical, and psychological traits*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF). [in Thai] [3]